

*Msr Ksenija Mrđenović, doktorand
Pravnog fakulteta Univerziteta u Kragujevcu
ORCID: 0009-0005-9620-9873*

*Pregledni naučni rad
UDK: 808.51:340.131
DOI: <https://doi.org/10.46793/XXIIMajsko.179M>*

ULOGA JAVNOG NASTUPA KAO SREDSTVA OČUVANJA POVERENJA U INSTITUCIJE*

Rezime

Svaki period u kom dolazi do institucionalnih promena sa sobom otvara pitanje odnosa građana prema novinama i nosiocima javne vlasti. Poverenje građana u institucije je jedan od ključnih uslova očuvanja vladavine prava i društvene stabilnosti. Institucionalne promene mogu biti višestruke, bilo da se radi o pravnim reformama, organizacionom preuređenju, kriznim okolnostima, a u svakoj od tih situacija nije dovoljno da odluka bude samo pravno valjana, već i da bude adekvatno predstavljena svim građanima. Imajući u vidu da veliki broj ljudi u sebi nosi strah od promena, čak i kada su promene na bolje, treba ih uveriti u njihovu ispravnost. U takvim situacijama najvažnije sredstvo za prihvatanje odluka je javni nastup nosilaca državnih institucija. Predmet ovog rada jesu smernice koje služe kao sredstvo za izgradnju kvalitetnog javnog nastupa, a samim tim i obnove poverenja javnosti u institucije. Rad polazi od teze da javni nastup ne predstavlja samo način prenošenja informacija, već važan instrument koji doprinosi legitimitetu institucija i kao takvom mora mu se posvetiti posebna pažnja. Cilj rada je da pokaže da kvalitet javnog nastupa predstavlja važan, a nedovoljno istražen faktor u održavanju autoriteta institucija, smanjenju društvene neizvesnosti i jačanju pravne sigurnosti u vremenu promena.

Ključne reči: vladavina prava, poverenje u institucije, javni nastup, primenjena retorika, institucionalne promene, legitimitet, pravna sigurnost.

1. Uvod

Reforme pravosuđa, izmene u strukturi državne uprave, promene nadležnosti organa i različite krizne situacije dovode sve institucije u stanje pojačane javne

* Rad je rezultat naučnoistraživačkog rada autora u okviru Programa istraživanja Pravnog fakulteta Univerziteta u Kragujevcu za 2025. godinu, koji se finansira iz sredstava Ministarstva nauke, tehnološkog razvoja i inovacija Republike Srbije.

vidljivosti, ali i velikih očekivanja građana. Priroda ovakvih situacija podrazumeva veliku nepredvidivost, povećanu pažnju građana i potencijalno slabljenje njihovog poverenja u institucije. Upravo tada od efikasnog javnog nastupa zavisi budućnost čitavog društva, poverenja u institucije i održavanje kontinuiteta vladavine prava.

Građani prihvataju autoritet institucija onda kada veruju da su procedure pravične, odluke obrazložene, a nosioci javnih funkcija stručni. Legitimitet institucija ne zasniva se samo na formalnoj ispravnosti, već i na uveravanju javnosti da se pravo primenjuje jednako prema svima, transparentno, jasno, razumljivo i u opštem interesu.

Poverenje se ne može posmatrati isključivo kao sociološka kategorija, već i kao funkcionalna pretpostavka vladavine prava. Izgradnja poverenja često predstavlja dug i složen proces. Uzimajući u obzir i samo jednog činioca društva – čoveka. Čovek godine svog života posveti stvaranju poverenja u svakoj sferi svog života, poput porodičnih, prijateljskih, poslovnih odnosa. Tako, poslodavac neće imati jednako poverenje u zaposlenog kog još uvek ne poznaje dovoljno, kao u onog koji godinama vredno, odano i pažljivo radi u interesu poslodavca. Stoga izvlačimo zaključak da je proces izgradnje poverenja složen, komplikovan, dugotrajan i ne nastaje preko noći. Rđavost stvari koje nastaju preko noći isticana je u velikom broju knjiga, te tako i Makijaveli navodi da sve ono što se iznenada rodi i brzo razvija ne može imati ni korena ni prinosa.¹ Nosioci vlasti često utroše godine stvarajući most i vezujući tanke niti poverenja stvorene između svakog pojedinca i postojećih institucija. Iako su potrebne godine i doslednost za izgradnju poverenja, nekada se ono može urušiti u svega par sekundi.

Osnovni principi retorike i dobar javni nastup su nešto čime obavezno treba ovladati pre uzimanja javne reči. Prema Aristotelovom modelu uveravanje drugih se zasniva na tri osnovna elementa: *logos*, *ethos* i *pathos*. U uslovima krize, *etos* besednika postaje centralni faktor, jer javnost ne može lako da prihvati poruku ako besednik ne deluje kao neko stručan, moralan i dosledan. Javnost će verovati samo ukoliko besednik snagom svog autoriteta i kredibiliteta zaslužuje mesto na kome se nalazi. Jasnoća izlaganja, doslednost argumentacije, uverljivost besednika i kontrola neverbalnih aspekata nastupa doprinose stvaranju utiska stručnosti i pouzdanosti, što je od posebnog značaja u vremenu kada institucionalne promene prirodno izazivaju određeni stepen neizvesnosti. Nedovoljna pripremljenost i beseda koja odlazi u pogrešnom pravcu dovoljni su da društvo počne preispitivati svaku odluku i svaku reč nosilaca javne vlasti. Kada adekvatna komunikacija izostane, dolazi do urušavanja poverenja koje sa sobom ruši sve ostale veze i stabilnost pravnog poretka, što je scenario koji se ne sme događati.

Predmet ovog rada jeste analiza uloge javnog nastupa kao sredstva očuvanja poverenja u institucije. Osnovna hipoteza polazi od stava da javni nastup nosilaca javnih funkcija ima značajan uticaj na stepen prihvatanja institucionalnih odluka, održavanje poretka i vladavine prava. Cilj rada je da, kroz ujedinjenje pojmova *logos*,

¹ Makijaveli, N., *Vladalac*, Beograd, 2023, str. 39.

ethos i *pathos* koje je još Aristotel isticao, ukažemo na značaj kvalitetnog javnog nastupa kao sredstva za očuvanje poverenja, legitimiteta i stabilnosti institucionalnog poretka u uslovima društvenih i normativnih promena.

2. Poverenje u institucije kao uslov vladavine prava

Poverenje u institucije predstavlja jedan od temeljnih uslova stabilnog pravnog i društvenog poretka. Iako se vladavina prava u teorijskom smislu najčešće vezuje za zakonitost, pravnu izvesnost i jednakost pred zakonom, njena praktična delotvornost u velikoj meri zavisi od toga da li građani institucije doživljavaju kao pouzdane, predvidive i legitimne. Građani očekuju od institucija da postupaju u skladu sa zakonom, dosledno i uz odsustvo proizvoljnosti, kako bi znali šta je nedozvoljeno i kako bi bili svesni svih posledica svog ponašanja. Ukoliko izostane uverenje da institucije postupaju dosledno i u skladu sa pravom, slabi i spremnost javnosti da prihvati njihove odluke, što posredno podriva autoritet samog pravnog poretka.

Prema profesoru Avramoviću najbliži ideji pravne države i vladavine prava bio je Ciceron. Po njegovom mišljenju postojanje dobrih zakona je predstavljalo garanciju dobrog državnog uređenja; „...pravi zakon predstavlja ispravno načelo koje je u saglasnosti sa prirodom; primenjiv na sve, pouzdan i večan, on naredbom priziva na dužnost, a zabranom odvraća od nedela, ... Tog zakona nas ni senat ni narod ne mogu osloboditi“.²

Prema jednom sprovedenom istraživanju koje se bavilo analizom poverenja građana u javne institucije, sa posebnim fokusom na faktore koji oblikuju percepciju njihove pouzdanosti i legitimiteta, došlo se do zaključka da poverenje javnosti jeste primarni temelj koji podržava legitimitet institucija, jer povećava prihvatanje političkih stavova i društvenu stabilnost.³ Tako, poverenje javnosti neposredno utiče na stepen prihvatanja politike, jača društvenu koheziju i doprinosi očuvanju stabilnosti.

Drugo istraživanje odnosilo se na stavove građana o integritetu, kompetentnosti i ponašanju javnih službenika, kao i uticaj ličnih iskustava na formiranje poverenja. Na osnovu dobijenih rezultata izvedeni su zaključci koji ukazuju da je poverenje građana u javne institucije uslovljeno kombinacijom institucionalnih karakteristika i percepcija o ponašanju javnih službenika, pri čemu se kao posebno značajni faktori izdvajaju integritet, kompetentnost, otvorenost i pouzdanost institucija.⁴ Istovremeno, lična

² Avramović, D., *Vladavina prava i pravna država – istost ili različitost?*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu, br. 3/2010, str. 424.

³ Vidi: Budiana, M., *Building Government Legitimacy: The Role of Public Trust, Transparency, and Social Media Effectiveness in the Dynamics of Public Perception*, International Journal of Educational Research Excellence, vol. 4, br. 2/2025, str. 608–618.

⁴ Vidi: Şahin, Ali i Taşpınar, Yasin, *Citizens' Trust in Public Institutions: A Field Study*, IIAS–IISA 2015 International Congress of the International Institute of Administrative Sciences, Rio de Janeiro, Brazil, 2015.

iskustva građana sa javnom administracijom predstavljaju ključan element u formiranju i održavanju tog poverenja.⁵

U periodima institucionalnih promena poverenje postaje još značajnije, jer se nalazi na izvesnom ispitu. Lako je imati čvrsto poverenje u periodu blagostanja, mira i stabilnosti, pravi test dolazi u onim momentima kada nastupaju reforme, reorganizacije i krizne situacije koje prirodno proizvode društvenu neizvesnost. U takvom ambijentu jedino pravo, istinsko i stabilno poverenje u institucije deluje kao stabilizujući mehanizam koji omogućava prihvatanje promena bez ozbiljnijih poremećaja u pravnoj sigurnosti. Da bi do očuvanja poverenja došlo, nije važno samo šta će se saopštiti, već i način kako to učiniti.

3. Javni nastup nosilaca institucionalnih funkcija

Javni nastup igra vodeću ulogu u prihvatanju novih ideja, razmišljanja, oblikovanju nečije svesti, ali treba imati u vidu da samo javni nastup određenih kvaliteta biće onaj koji se pamti i koji može preneti poruku. U suprotnom je loše upotrebljeno sredstvo koje može naneti isključivo štetu. Politička scena je najbolji pokazatelj toga, jer pored mnoštva političkih besednika, malo je onih koji su imali uspeha da se njihove besede pamte, prepričavaju i ostaju urezane u sećanju građana. Svaka beseda koja takav efekat ne proizvede, može se smatrati da nije postigla nikakvu svrhu, sem što je popunila prazan prostor na nekom televizijskom kanalu. Postavlja se pitanje zašto je to tako? Zašto mnogi besednici provedu čitave živote, a ne shvate koliku važnost treba dati retorici i javnim nastupima, posebno što znamo da još u Svetom pismu nalazimo potvrdu izuzetnog značaja reči, jer „U početku beše Reč...“⁶

Iz ugla naučnog istraživača može se naslutiti razlog. Naime, bez ovladavanja retorikom kao naukom, nema ni kvalitetnog javnog nastupa koji kao proizvod svega dolazi u vidu veštine. Za svako istinsko ovladavanje naukom često su potrebne godine odvojene za istraživanje, usvajanja znanja i pravilnu kompoziciju naučenog, da bi se došlo do rezultata. Za svaku veštinu potrebno je kraće vreme, ali jedno bez drugoga ne može, to je *conditio sine qua non*. Ne možete ovladati veštinom i formom, ako zaobiđete suštinu i osnove svega. Ukoliko se vratimo i najpoznatijim besednicima svih vremena, shvatićemo da su i Demosten i Ciceron godine svog života posvetili napretku u oblasti besedništva. Uprkos predispozicijama koje su svedočile protiv njih, tih glas, govorna mana pri izgovoru slova „r“, nedovoljna ubeđenost u ono što se govori, oni su dokazali da doslednost, trud i rad mogu pobeđivati manu po manu i dovesti do toga da ih vekovima kasnije čitav svet spominje i veliča. Da su odustali ili da su čitave svoje živote nastavili da neguju mane, bez priznavanja da one postoje i bez rada na sebi, mi danas ne bismo imali ovoliko bogatstvo koje su nam u amanet

⁵ Isto.

⁶ Sveto pismo Staroga i Novoga zaveta, prev. Đuro Daničić – Vuk Stefanović Karadžić, Jn 1,1.

ostavili. Zato smo stava da je svaki izbor koji načinimo onaj koji će nas povesti ili u slavu ili u propast, na nama je samo da mudro biramo gde želimo stići.

Važnost javnog nastupa političkih besednika vidimo i u činjenici koliko su velike i dalekosežne posledice svega što se govori. U vremenu u kom živimo, pritisak je povećan, jer javni nastup više nije vidljiv samo licima koja su prisutna, već se širi i dolazi do najudaljenijih krajeva zemlje i sveta zahvaljujući digitalizaciji. Svaka greška načinjena tom prilikom nije nešto što se može lako zaboraviti, posebno uzimajući u obzir krizne situacije. Mnoge greške načinjene i vekovima unazad ostale su da se pamte, uprkos činjenici da tada nije bilo modernih sredstava koji bi te besede sačuvali. Zamislite tek koliko koristi ili štete može imati javni nastup koji će zauvek ostati kao pisani i vizuelni trag. Šta će se ostaviti novim generacijama u amanet, slava i vanvremenske besede ili poraz usled nedovoljno znanja, pripreme i vežbe? Svrha besede je da se snagom iskaza, biranim rečima proizvede kod kultivisanih recipijenata utisak one vrste estetske prijatnosti slične onoj koju izaziva umetnička muzika ili umetničko slikarstvo.⁷

Načelno dobar politički besednik treba da vodi računa o dugoročnim potrebama i interesima naroda čak i kada se njegove besede odnose na neku užu temu, poput konkretnog ekonomskog problema ili bezbednosnih izazova.⁸ S. Avramović smatra da dobar besednik mora da objedini tri tipa političkog autoriteta: tradicionalni koji odražava trajne vrednosti jednog društva, harizmatični koji podrazumeva snagu ličnosti i visok stepen sugestivnosti i logično-racionalni koji se zasniva na argumentaciji i položaju besednika u sistemu vlasti.⁹ Nušić je s razlogom isticao da političko besedništvo, „osim ostalih besedničkih uslova, sem jednog širokog i pouzdanog obrazovanja, zahteva i dobro poznavanje naroda, njegovih pravih potreba i velikih državnih interesa.¹⁰ Veber je razlikovao tri tipa političkih vođa: političke vođe pobednike koje uspevaju da se dokažu u određenim prelomnim, sudbinskim situacijama i da iz njih izađu kao pobednici; političke vođe izbavitelje koje, zahvaljujući svojim harizmatiskim svojstvima (stvarnim ili pripisanim), izvode svoj narod iz kriza, rata ili velike nesreće i političke vođe uzurpatore koje koriste krizne situacije u društvu da bi preuzele i učvrstile vlast.¹¹ Upravo tada besednici imaju za cilj umire javnost, osnaže osećaj zajedništva, pruže smernice za delovanje, stvore obnovu poverenja između institucija i građana, da poštuju žrtve, pružaju utehu onima

⁷ Petrović, S., *Estetsko i logičko u besedništvu: argumentovano izlaganje i prigodno besedništvo*, Beseda: zbornik radova sa naučnog simpozijuma Tradicionalna estetska kultura 12, Niš, 2022, str. 31-32.

⁸ Avramović, D., Jovanov, I., *Rešorika i savremeno iolišičko govorništvo*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu, br. 3/2025, 2025, str. 678.

⁹ *Isto*.

¹⁰ Trkulja, J., *Umeće političkog besedništva*, Hereticus: časopis za preispitivanje prošlosti, br. 3-4, 2005, str.11.

¹¹ *Isto*, str. 11-12.

kojima je potrebna, ne izbegavaju se očiglednosti već se prihvataju i uzdižu u znak časti i borbe.¹²

4. Logos, ethos i pathos

Trojstvo *logos*, *ethos* i *pathos* određuju suštinu besedništva već od najranijih perioda društva. Svakome od njih mora se posvetiti dovoljno pažnje, prvo teorijski, kako bi se shvatilo koji je značaj svakog od navedenih pojmova, zašto je to tako i kako oni deluju pojedinačno, a zatim i u sublimaciji. Tek nakon toga treba svaki od elemenata proći i praktično, dajući mu posebno mesto u delu besede. Pri pisanju i pripremanju beseda treba videti u kom delu valja delovati na razum slušalaca, u kom delu valja snagom svog autoriteta, ugleda i reputacije ostaviti utisak stručnosti, a zatim i koji deo besede će uticati na emocije i pobuditi osećaje slušalaca. Da li će slušaoci najpre želeti besednika kom veruju i koji ima kredibiliteta da govori o temi, ili će najpre želeti da beseda gane njihove duše i dođe do osećajnosti, ili će želeti da im se probudi razum, pa da već na samom početku shvate da je beseda razumna i korisna njihovom umu, to već zavisi od ljudi pred kojim besednik stoji.

Ne može se reći koji od ovih elemenata je važniji, jer je nemoguće odvojiti jedno od drugoga. To bi bilo kao kada biste morali da činite izbor nečega što nikako ne može stajati alternativno, već jedino i isključivo kumulativno. Osećajno se ne mora odvojiti od racionalnog, lepo od korisnog, mudrost od inteligencije, nego naprotiv, svoje veličanstvo dostižu tek ukoliko su zajedno.

4.1. Logos besednika kao osnov racionalne uverljivosti

Reč *logos* potiče iz starogrčkog jezika: *λόγος* (*lógos*) i označavala je razum, reč, misao i logičko dokazivanje.¹³ Logos se odnosi na racionalnu strukturu argumentacije i predstavlja element za postizanje uverljivog javnog nastupa. Umesto delovanja razlozima na intelekt, valja delovati motivima na volju, a ukoliko slušaoci imaju iste interese kao i volja, odmah su pridobijeni za mišljenje koje je izrečeno, jer više vredi gram volje nego stotinu kilograma uvida i ubeđenja.¹⁴ Dakle, ako predstavnik institucionalnih struktura dođe u situaciju da građani imaju suprotstavljenu tezu u odnosu na njegovu, važno je nagovestiti da to šteti opštem interesu i da je upravo njegova misao potkrepljena istraživanjima i sagledavanju situacije dugoročno, svestrano i detaljno. Na taj način postepeno će slušaoci okrenuti u pravcu svoje ideje delujući na njihov razum.

¹² Mrđenović, K., *Retorika u kriznim situacijama: Uloga političkih besednika u oblikovanju javne percepcije i društvenog odgovora*, Zbornik radova Pravnog fakulteta Univerziteta u Kragujevcu, knj. 2, 2025, str. 60.

¹³ Vidi: Aristotel, *Retorika*, I, 2; Vidi još i: *Logos*, Wikipedia, dostupno na: Logos – Wikipedia (pristupljeno 1. 4. 2026).

¹⁴ Šopenhauer, A., *Kako biti uvek u pravu – elementi eristike*, Beograd, 2020, str. 84.

Ubeđivanje besedu učvršćuje, logički je zasniva, prema Petroviću, da bi beseda stekla karakter ozbiljnog ubeđivanja, besednik mora uraditi sve kako njegovi iskazi ne bi izmakli kontroli mišljenja, odnosno, ističe da procedura stvaranja uverenja, odnosno ubeđivanja, ostaje u domenu logičkih operacija, ponekada i opravdanih mahinacija, ali i stvaranja privida.¹⁵ Važno je da slušaoci svoj glas daju iz čistog ubeđenja, jedino tako se može smatrati da je besednik postigao svrhu besede.¹⁶

Nosioci institucionalnih funkcija moraju imati sposobnost da odluke obrazlože jasnim razlozima, logički povezanim činjenicama i pravno utemeljenim argumentima. Kada su reformske ili krizne odluke u pitanju, javnost očekuje ne samo ishod, već i razumevanje procesa koji je do tog ishoda doveo. Zato dobro strukturisano obraćanje, u kojem se razlozi, ciljevi i očekivani efekti saopštavaju sistematično, značajno umanjuje prostor za sumnju i nepoverenje.

4.2. „Etos” besednika kao osnov institucionalnog autoriteta

Reč *etos* potiče iz starogrčkog jezika: *ἦθος* (*êthos*) i označavala je karakter, moralno držanje.¹⁷ U širem smislu, kod starih Grka je označavala trajne osobine ličnosti koje oblikuju pouzdanost i moralni lik pojedinca. Predstaviti se kao čovek određenog karaktera besedniku je korisno posebno u političkom besedništvu.¹⁸ Uverljivost se postiže čvrstim karakterom kada je beseda takva da besednika čini dostojnim poverenja, jer mi uopšte najradije i najspremnije poklanjamo poverenje čestitim ljudima.¹⁹

Aristotel u *Nikomahovoj etici* naglašava da „kreposti²⁰ ne nastaju u nama ni po prirodi ni protiv prirode, nego smo mi po prirodi načinjeni tako da ih primamo, dok se one usavršavaju navikom²¹”. Ovaj uvid ukazuje na to da moralni karakter i vrlina nisu trenutni ili nasilno nametnuti, već se oblikuju postepeno, kroz ponavljanje ispravnih postupaka. Primena ove ideje u kontekstu institucionalnog javnog nastupa pokazuje da kredibilitet i autoritet besednika nisu samo posledica jedne održane besede, već rezultat dugotrajnog niza kvalitetnih, sadržajnih beseda koje počivaju na činjenicama i posvećenosti građanima. Drugim rečima, etos besednika predstavlja konstantno građani utisak pouzdanosti i moralne ispravnosti nastao tokom niza godina.

Prema Kvintilijanu, građanin koji obavlja svoje građanske dužnosti i koji je dorastao da učestvuje u upravljanju privatnim i javnim poslovima, koji je sposoban da daje savete i uputstva gradovima, da im zakonodavstvom udara čvrste temelje i svojim sudskim odlukama iskorenjuje poroke, nesumnjivo nije niko drugi nego naš

¹⁵ Petrović, S., *nav. delo*, str. 34.

¹⁶ Vidi: Šopenhauer, A., *nav. delo*, str. 85.

¹⁷ Vidi: Aristotel, *Retorika*, I, 2; Vidi još i: *Ethos*, Wikipedia, dostupno na: Ethos – Wikipedia (pristupljeno 1. 4. 2026)-

¹⁸ Aristotel, *nav. delo*, II, 1, 4.

¹⁹ Aristotel, *nav. delo*, I, 2, 1-4.

²⁰ Vrline, moralne snage, duhovne i karakterne vrednosti čoveka.

²¹ Aristotel, *Nikomahova etika*, Zagreb, 1982, II, 1.

besednik.²² Kontinuirano potvrđivanje ovog karaktera stvara osnovu za poverenje u institucije i omogućava da javni nastup bude efikasan instrument očuvanja legitimiteta i stabilnosti.

Etos nije element koji se može izgraditi „preko noći“, već ga odlikuju čvrsti temelji na kojima počiva. Tako, besednik da bi uživao autoritet, legitimitet i kredibilitet, za sobom ima niz povoljnih i dobrih odluka zahvaljujući kojima građani mogu verovati da će neko takvih osobina ponovo postupiti ispravno, u njihovom najboljem interesu. U jednom naučnom radu autori su napravili dobru paralelu između besednika i govornika, naime, oni su stava da besednik uživa veće poverenje publike, da njegova umešnost, znanje, iskustvo govore sami za sebe i da se besednik dokazao, a da govornik tek treba da se dokazuje, da besednika prihvataju sa poverenjem, dok u govornika sumnjaju, da besednik opravdava poverenje, dok govornik mora stalno da se dokazuje.²³ Kako autori ističu dok govornik sanja, besednik živi u snu, dok se govornik namešta prema željama slušalaca, besednik bira svoju publiku, govornik uvek luta, besednik je svuda na svom mestu.²⁴

U prilog činjenicama da je jako važno imati nekoga čiji su ugled i autoritet neupitni posebno u periodu institucijalnih promena, Makijaveli u svojoj knjizi Vladalac ističe da ljudi imaju urođenu nepoverljivost prema novinama, kojoj su jedini lek dugo proveravanje i iskustvo.²⁵ Mnogi ljudi su u delikatnim situacijama više iracionalni, a manje se rukovode razumom.²⁶

Ugled vladaoca u najvećoj meri podižu veliki poduhvati i izuzetne duhovne osobine.²⁷ On treba da izađe na glas kao čovek uzvišen i sjajan u svemu što preduzima.²⁸ Ugled (imidž) govornika čini sve ono što je govornik u prošlosti ostvario, stekao i izgradio, što podrazumeva da u nekim govorima govornik može živeti i od „stare slave“, jer će njegov auditorijum biti uveren u ono što govori zbog svega ranijeg rečenog i usled činjenice da je auditorijum već „zaveden“ od strane govornika.²⁹

Dobar čovek vičan besedaništvu, izraz stvoren vekovima unazad i dalje ima svoje potpuno opravdanje, jer je dobrom čoveku lako verovati, dobar čovek sam po svojoj prirodi ima prednosti koje stoje na njegovoj strani, prednosti koje će mu doneti

²² Stanković, D, E., Vladetić, S, S., *Kvintilijan – pravnik i profesor*“, Nasleđe: časopis za književnost, umetnost i kulturu, god. 15, br. 41/2018, str. 232.

²³ Vidi: Stanojević, Ž, D., Đorđević, M, M., *Govorništvo, besedništvo*, Uzdanica, XIX/2, Jagodina, 2022, str. 103.

²⁴ *Isto*.

²⁵ Makijaveli, N., *nav. delo*, str. 36.

²⁶ Avramović, S., *Rhetorike techne – veština besedništva i javni nastup*, Beograd, 2023, str. 64.

²⁷ Makijaveli, N., *nav. delo*, str. 105.

²⁸ Makijaveli, N., *nav. delo*, str. 106.

²⁹ Mrđenović, K., *Političko (deliberativno) besedništvo*, Glasnik prava, god, XV, br. 2/2024, str. 80.

nesumnjiv broj sledbenika, slušalaca, poštovalaca.³⁰ On treba da ostavlja utisak da je blag, pouzdan, čovečan, pobožan i častan, i da to bude.³¹ Vladalac će biti prezren ako iziđe na glas kao prevrtljiv, površan, slab, malodušan, neodlučan, čega treba da se čuva kao ljute guje, već treba da se trudi da u svojim postupcima pokaže veličinu duha, hrabrost, ozbiljnost i snagu.³²

4.3. Patos besednika u funkciji oblikovanja emocionalnog odgovora javnosti

Reč *patos* potiče iz starogrčkog jezika: πάθος (páthos) i označavala je osećanje, doživljaj, strast i emocionalno stanje.³³ U domenu političkog besedništva *patos*, odnosno emocionalni uticaj, svakako treba koristiti sa merom. Prekomerno emocionalno izražavanje može biti percipirano kao manipulativno, ali i nasuprot tome, nedostatak emotivne ekspresije ostavlja publiku ravnodušnom. Institucionalni besednik koji ume da balansira *patos* sa *logosom* i *etosom* stvara osećaj razumevanja, podrške i stabilnosti kod publike.

U periodu kriza, pravosudnih reformi ili društvenih tenzija, empatičan i stabilan nastup može imati snažan efekat na očuvanje poverenja, jer javnost u takvim trenucima ne traži samo informaciju, već i osećaj da institucije kontrolišu situaciju i deluju u skladu sa tim. Svaka jedinka u momentu krize ili promena želi da dobije potvrdu da će sve biti dobro i da će kriza proći, ili da će promene doneti poboljšanje. To svakako ne znači da javni nastup treba biti usmeren na laskanje ili govorenje neistine, već da javni nastup mora imati za cilj stvaranje umirenja kod građana i poverenja da će institucije zaista delovati u najboljem interesu svakog pojedinca.

Empatija u okviru *patosa* predstavlja jedno od najvažnijih sredstava kojima besednik uspostavlja emocionalnu bliskost sa slušaocima. Ona se ogleda u sposobnosti govornika da prepozna strahove, dileme, nadu i neizvesnost publike, da identifikuje sebe sa građanima i pokaže im da je on jedan od njih, a zatim da te emocije imenuje i uključi u svoj govor. Kada publika oseti da je njena unutrašnja stvarnost prepoznata i uvažena, poruka dobija veću snagu uverljivosti i lakše biva prihvaćena. Seneka u delu *De Providentia*, navodi da ljudi često radoznalo prihvataju uverenja koja im ugoduju i odustaju od strožeg rasuđivanja, jer je lakše verovati u ono što teši, nego strogo misliti.³⁴

Ljudi moraju misliti onog trenutka kada biraju svoje lidere, nosioce javne vlasti i predstavnike institucija, ali nakon toga čineći pravilan izbor, upravo on treba da ih

³⁰ Mrđenović, K., *Retorika u kriznim situacijama: ...*, str. 65. Vidi još i: Quintilian, *Institutio Oratoria*, XII, 1, 1.

³¹ Makijaveli, N., *nav. delo*, str. 88.

³² *Isto*, str. 90.

³³ Aristotel, *Retorika*, I, 2; Vidi još i: *Pathos*, Wikipedia, dostupno na: Pathos – Wikipedia (pristupljeno 3. 4. 2026).

³⁴ Vidi: Seneka, *De Providentia* 4.2

dovede do utehe, mira i saznanja da će se sve dešavati u cilju očuvanja vladavine prava i sigurnosti građana. Besednik koji je sebe spoznao može biti svestan svoje publike, naroda čije institucije zastupa i njihovih potreba, što podrazumeva prilagođavanje stila i sadržaja, bez posezanja za manipulacijom i lažima.³⁵ Pored besedničkih veština od besednika se očekuje da bude analitičar, strateg i lider koji ume da pronikne u ljudsku dušu i razume ljudske aspiracije i strahove.³⁶ Odabirom pravih reči, njihovim adekvatnim pozicioniranjem, odgovarajućom dikcijom, glasnoćom i adekvatnom upotrebom cezure besednik treba da inspiriše i motiviše.³⁷

Posle svih lutanja, padova i uspona retorike u prošlim vekovima, po svoj prilici je danas najbolji način za preživljavanje retorike put „negde između“, put kakav je u osnovi zastupao Nušić: ne zanemarivati poruke i pouke klasične retorike, ali ih kombinovati sa elementima nove retorike, zahtevima i temperamentom savremenog doba.³⁸ Zagrebati samo po površini, a ne razumeti i ne upoznati suštinu, ne vodeći računa o etičkim i moralnim imperativima, samo jednokratno i privremeno može biti od koristi.³⁹ Onaj ko želi da stekne umeće besedništva, da ovlada tajnama besedničkog zanata, taj mora da zna i pravila klasične retorike i starih majstora besednika.⁴⁰ Samo kombinacija ovih elemenata omogućava da javni nastup ne samo prenese informaciju, već i očuva ili obnovi poverenje u institucije tokom kritičnih perioda.

5. Zaključak

Javni nastup predstavlja jedan od ključnih instrumenata u procesu oblikovanja društvene svesti, izgradnje odnosa i održavanja poverenja između institucija i građana. Način na koji će ljudi reagovati na promene, usvajati ih i verovati u njih direktno zavisi od kvaliteta javnog nastupa onih koji o promenama govore. Tek ovladavajući osnovama retorike, a nakon toga i kroz sticanje veštine javnog nastupa može se smatrati da će besednik postići svoju svrhu i da će snagom svog autoriteta dopreti do razuma, ali i duše svakog pojedinca.

Retorička tradicija, od antičkih mislilaca do savremenih teoretičara, pokazuje da se uspešnost javnog nastupa zasniva na sintezi znanja, veštine i etičke uverljivosti govornika. Tome nas uči i Aristotelova ideja o sublimaciji *logosa*, *etosa* i *patosa*, jer jedino njihovim sjedinjenjem možemo stvoriti besednika vrednog divljenja, onog čiji će se govori pamti, pričati i na čiju sadržinu i interpretaciju niko neće i ne može ostate imun. Usvajanje i implementacija nauke poput retorike i usavršavanje veština

³⁵ Vidi: Mrđenović, K., *Etičnost besednika sa posebnim osvrtom na političke besednike*, Zbornik radova Pravnog fakulteta Univerziteta u Kragujevcu, knj. 1, 2024, str. 94.

³⁶ Mrđenović, K., *Političko ...*, str. 79.

³⁷ *Isto*.

³⁸ Avramović, S., *Nušić i retorika u Srbiji*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu, br. 1/2017, str. 121.

³⁹ *Isto*.

⁴⁰ Trkulja, J., *nav. delo*, str. 22.

poput javnog nastupa stvoriće savršenog besednika dostojnog uzimanja javne reči. Uslov za uspešno očuvanje poverenja je doslednost i kontinuitet. Jednokratni nastup ili izolovani argument ne mogu nadomestiti dugoročno građeni javni kredibilitet.

U savremenim uslovima digitalne komunikacije gde se besede i javni nastupi brzo šire i trajno beleže, odgovornost dobija dodatnu težinu. Svaka izgovorena reč postaje deo društvene svesti i kao takva ostaje upamćena i sačuvana zauvek, što dodatno naglašava potrebu za visokim stepenom pripreme, retoričke kompetentnosti i svesti o posledicama javnog nastupa. Svedoci svake načinjene greške neće biti samo pojedinci koji trenutno žive u jednom društvu, već i svi oni naraštaji koji će tek doći i koji će samo jednim pojavljivanjem na internetu moći da dođu do nečije besede u kojoj provejava nedovoljna priprema, nedostatak znanja, umešnosti, stručnosti, argumenata. Kada jednom shvatimo da je ključno sve elemente objediniti, kada naučimo da ih prepoznamo u tuđim besedama, shvatićemo koliko je važno temeljno, dosledno i predano raditi na učenju retorike i stvaranju veštine besedništva u svakom pojedincu.

*Ksenija Mrđenović, Ph.D. Student
Faculty of Law, University of Kragujevac*

THE ROLE OF PUBLIC SPEAKING AS A MEANS OF PRESERVING TRUST IN INSTITUTIONS

Summary

Every period of institutional change raises the question of the relationship between citizens and new developments, as well as between citizens and holders of public authority. Citizens' trust in institutions is one of the key prerequisites for the preservation of the rule of law and social stability. Institutional changes may be multifaceted, whether they involve legal reforms, organizational restructuring, or crisis situations; in each of these cases, it is not sufficient for a decision to be legally valid alone, but it must also be adequately communicated to all citizens. Considering that many people carry an inherent fear of change, even when such changes are for the better, it is necessary to persuade them of their correctness. In such situations, the most important means for the acceptance of decisions is the public performance of holders of state and public institutions. The subject of this paper is the guidelines that serve as a tool for building a high-quality public performance and, consequently, for restoring public trust in institutions. The paper is based on the thesis that public speaking does not merely represent a method of transmitting information, but an important instrument contributing to institutional legitimacy, and therefore must be

given special attention. The aim of the paper is to demonstrate that the quality of public speaking represents an important, yet insufficiently researched factor in maintaining institutional authority, reducing social uncertainty, and strengthening legal certainty in times of change.

Key words: rule of law, trust in institutions, public speaking, applied rhetoric, institutional changes, legitimacy, legal certainty.

Literatura

- Avramović, S., *Rhetorike tehnice – veština besedništva i javni nastup*, Beograd, 2023.
- Avramović, S., Nušić i retorika u Srbiji, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu br. 1/2017.
- Avramović, D., *Vladavina prava i pravna država – istost ili različitost?*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu, br. 3/2010.
- Avramović, D., Jovanov, I., *Retorika i savremeno političko govorništvo*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu, br. 3/2025.
- Aristotel, *Retorika*, Beograd, 1987.
- Aristotel, *Nikomahova etika*, Zagreb, 1982.
- Budiana, Muhammad, *Building Government Legitimacy: The Role of Public Trust, Transparency, and Social Media Effectiveness in the Dynamics of Public Perception*, International Journal of Educational Research Excellence, 4(2) 2025.
- Makijaveli, N., *Vladalac*, Beograd, 2023.
- Mrdjenović, K., *Etničnost besednika sa posebnim osvrtom na političke besednike*, Zbornik radova Pravnog fakulteta Univerziteta u Kragujevcu, knj. 1, Kragujevac, 2024.
- Mrdjenović, K., *Političko (deliberativno) besedništvo*, Glasnik prava, god. XV, br. 2/2024.
- Mrdjenović, K., *Retorika u kriznim situacijama: uloga političkih besednika u oblikovanju javne percepcije i društvenog odgovora*, Zbornik radova Pravnog fakulteta Univerziteta u Kragujevcu, knj. 2, 2025.
- Petrović, S., *Estetsko i logičko u besedništvu: argumentovano izlaganje i prigodno besedništvo*, Beseda: zbornik radova sa naučnog simpozijuma Tradicionalna estetska kultura 12, Niš, 2022.
- Sahhin, Ali i Taşpınar, Yasin, *Citizens' Trust in Public Institutions: A Field Study*, Zbornik radova: IIAS–IISA International Congress of the International Institute of Administrative Sciences, Rio de Janeiro, Brazil, 2015.
- Sveto pismo Staroga i Novoga zavjeta, Preveli Đura Daničić i Vuk Stefanović Karadžić, Biblijsko društvo, Beograd, 1974.
- Seneca, *De Providentia*, Roma, 62. godina n.e.
- Stanković, D. E., Vladetić, S. S., *Kvintilijan – pravnik i profesor*, Nasleđe: časopis za književnost, umetnost i kulturu, god. 15, br. 41/2018.
- Stanojević, Ž. D., Đorđević, M. M., *Govorništvo, besedništvo*, Uzdanica XIX/2, Jagodina, 2022.

Zbornik radova "Vladavina prava u vreme institucionalnih promena",
Kragujevac, 2026.

Trkulja, J., *Umeće političkog besedništva*, Hereticus: časopis za preispitivanje prošlosti, god. III, br. 3–4/2005.

Šopenhauer, A., *Kako biti uvek u pravu – elementi eristike*, Beograd, 2020.

Elektronski izvori

Ethos. Wikipedia, dostupno na: Ethos – Wikipedia (pristupljeno 1. 4. 2026).

Logos. Wikipedia, dostupno na: Logos – Wikipedia (pristupljeno 1. 4. 2026).

Pathos. Wikipedia, dostupno na: Pathos – Wikipedia (pristupljeno 3. 4. 2026).

